LIMITELE MODIFICĂRII ÎNVINUIRII ÎN INSTANŢA DE JUDECATĂ

THE LIMITS OF THE AMENDMENT OF THE ACCUSATION IN THE COURT

Aureliu POSTICĂ
Drd.
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: aurel.postica@gmail.com
ORCID ID**: 0000-0002-0392-6752**

Rezumat: *Examinarea în instanța de judecată, doar a acelor limite ale acuzației, care au fost înaintate în modul prevăzut de lege învinuitului/inculpatului, reprezintă un mecanism important stabilit de legislația procesual-penală pentru judecarea cauzei. Condițiile generale ale limitelor judecării cauzei privitor la conținutul învinuirii şi persoana acuzată, permit modificarea acesteia strict în limitele stabilite de lege.*

Modificarea oricărui element al structurii învinuirii, poate atrage încălcarea condiției de neagravare a situației inculpatului sau a dreptului acestuia la apărare. Cu toate acestea, învinuirea formulată în actul procedural de sesizare a instanței, poate atrage, într-o măsură strict determinată de lege, modificarea sau corectarea acesteia.

Scopul şi obiectivele studiului au constat în examinarea conținutului și mecanismului de realizare a modificării învinuirii în instanța de judecată în sensul neagravării situației inculpatului. În același timp, instituția cercetată are drept scop scoaterea în evidență a acelor împrejurări care determină aplicarea acestei instituții procesuale.

Obiectivele cercetării au fost conturate prin prisma analizei limitelor judecării cauzei penale și condițiilor de lărgire a acestora; studierii și evidențierii condițiilor de modificare a învinuirii în sensul atenuării situației inculpatului; identificarea și interpretarea circumstanțelor ce condiționează modificarea învinuirii în sensul neagravării situației inculpatului; formularea concluziilor și recomandărilor de lege ferenda pe segmentul aplicării și realizării prevederilor mecanismului prevăzut de art. 325 alin.(2) Cod de procedură penală.

Cuvinte cheie: *învinuire, modificare a învinuirii, încadrare juridică, procuror, atenuarea situației, agravarea situației, drept la apărare*

Abstract: *Examining in court, only those limits of the accusation, which were submitted in the manner provided by law to the accused / defendant, is an important mechanism established by the procedural-criminal legislation for the trial of the case.General conditions of the limits the trial of the case regarding the content of the accusation and the accused person, allow its modification strictly within the limits established by law.*

Modification of any element of the structure of the accusation can lead to a violation of the condition of non-aggravation of the defendant's situation or his right to defense. However, the accusation formulated in the procedural act of notification of the court, may attract, to a strict extent determined by law, its modification or correction.

The purpose and objectives of the study were to examine the content and mechanism of the modification of the accusation in the court in the sense of not aggravating the situation the defendant. At the same time, the research institution aims to highlight those circumstances that determine the application of this procedural institution.

The objectives of the research were outlined in the light of the analysis of the limits of the trial of the case penalties and conditions for their extension; studying and highlighting the conditions for changing a the accusation in the sense of mitigating the situation of the defendant; identifying and interpreting circumstances what conditions the modification of the accusation in the sense of not aggravating the situation of the defendant; formulation conclusions and recommendations of the law on the segment of the application and implementation of the provisions the mechanism provided by art. 325 paragraph (2) Code of Criminal Procedure.

Keywords: *indictment, change of indictment, legal classification, prosecutor, mitigation situation, aggravation of the situation, right to defense*

Introducere

Temeinicia şi legalitatea hotărârilor adoptate de instanţele judecătoreşti, eficienţa şi eficacitatea atribuţiilor de ocrotire a normelor de drept şi de aplicare a represiunii penale în privinţa persoanelor care au comis infracţiuni, au ca temelie sesizarea corectă a acestora, atât pe tărâmul elementelor de fond cât și pe cel al condițiilor de formă care trebuiesc îndeplinite.

Scopul prezentului studiu este determinat de studierea particularităţilor legii procesual penale privind modificarea învinuirii în sensul atenuării situației inculpatului în instanța de judecată cât și legătura acestei instituții cu alte norme de procedură penală. În același timp, studiul își propune drept scop scoaterea în evidență a acelor împrejurări care determină aplicarea acestui mecanism procesual.

În sensul prevederilor legale, modificarea învinuirii este un instrument procesual care vine să soluționeze unele incidente procesuale legate de învinuirea incriminată prin actul de sesizare a instanței. Cu alte cuvinte, cu ajutorul acestui mecanism se soluționează situațiile imprevizibile care pot apărea ca urmare a judecării cauzei penale.

În prezent, în contextul reformei judiciare, legislaţia procesual-penală a Republicii Moldova cunoaşte transformări esenţiale impuse de realităţile sociale şi economice, precum şi de tendinţa de ajustare a acesteia la standarde internaţionale general recunoscute.

Utilitatea ştiinţifică a rezultatelor cercetării este determinată de faptul că în prezenta lucrare este studiată o temă care, la moment, în doctrina procesual penală autohtonă este abordată doar fragmentar şi superficial, în pofida semnificaţiei sale teoretice și practice. Sub acest aspect, lucrarea reprezintă un proiect care completează anumite lacune care nu au fost tratate în literatura de specialitate autohtonă și cuprinde expuneri şi analize cu caracter novator.

Metodologia cercetării

Baza metodologică a prezentei publicaţii este constituită, în primul rând, din metoda dialectică de percepere a fenomenelor social-juridice. De asemenea, aici se mai regăsesc metoda sistemico-structurală, comparativă, logico-juridică, gramaticală etc. În procesul elaborării lucrării au fost aplicate metodele științifice generale și particulare, precum și cele structural-sistemice raportate la colectarea, analiza și prelucrarea materialului empiric în raport cu tema abordată.

Cercetarea este bazată pe sistematizarea și analiza critică a lucrărilor mai multor oameni de știință, care reprezintă diferite școli și „curente” științifice din domeniul dreptului procesual penal. Baza teoretică a studiului este constituită dintr-un şir de lucrări din domeniul dreptului procesual penal, dreptului penal, semnate atât de autorii din Republica Moldova, cât și din alte state.

Baza normativ-juridică a publicaţiei cuprinde acte internaționale privind drepturile și libertățile omului și efectuarea justiției în cauzele penale, Constituția Republicii Moldova, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, diverse acte normative care reglementează activitatea organelor de drept.

Rezultate şi discuţii

Potrivit dispoziției alin. (1) art. 325 CPP al RM, judecarea cauzei în prima instanță se efectuează numai în privința persoanei puse sub învinuire și numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu,[1] acesta fiind punctul de pornire a examinării cauzei. Această regulă este guvernată de principiul contradictorialității, astfel instanța de judecată având un rol pasiv în disputa dintre părți. Respectiv, din rațiunea acestei reglementări rezultă că instanța nu poate interveni în modificarea învinuirii din propria sa inițiativă, fiind ținută în examinarea cauzei de limitele obiectului judecării cauzei.

Totuși, reieșind din prevederile alin. (2) art. 325 CPP, dreptul instanței de a interveni în situația de fapt și de drept, modificând învinuirea în sentința pronunțată, nu este limitat în mod absolut. Potrivit rațiunii acestei prevederi, se admite modificarea învinuirii în instanța de judecată, dacă sunt respectate în mod cumulativ două condiții și anume: dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se încalcă dreptul lui la apărare. În acest mod, instanța de judecată în urma examinării cauzei, poate reține în sarcina inculpatului o învinuire ce exclude forma calificată, unele circumstanțe agravante sau în genere poate reține o încadrare bazată pe un alt articol, decât cel indicat în rechizitoriu, învinuire care are o repercusiune mai puțin împovărătoare pentru inculpat, în raport cu cea indicată în rechizitoriu. Aceasta derivă din raționamentul *a fortiori*, potrivit căruia dacă instanța poate adopta o sentință de achitare, atunci firește că instanța nu este legată de constatările din rechizitoriu. [5, p. 222]

Se cere de remarcat că art. 325 CPP nu limitează în mod absolut dreptul instanţei de a interveni în situaţia de drept şi de fapt şi a o modifica în momentul cînd pronunţă sentinţa. Prin urmare, instanţa, în

urma examinării cauzei, poate recunoaşte că inculpatul a săvîrşit o infracţiune mai uşoară decît cea menţionată în rechizitoriu, poate recunoaşte unele circumstanţe atenuante, chiar dacă nu au fost menţionate, poate stabili că există cauze care înlătură caracterul penal al faptei, poate libera de răspundere sau de pedeapsă penală. În cazul de faţă, este aplicabil raţionamentul – odată ce instanţa poate pronunţa o sentinţă de achitare, cu atît mai mult este admis ca instanţa să nu fie legată de constatările din rechizitoriu. [4, p.746-747]

Modificarea la care ne referim nu trebuie să fie de natură să schimbe întru totul esența învinuirii înaintate inițial, de altfel s-ar încălca dreptul la apărare al inculpatului, acesta fiind lipsit de posibilitatea de a-și pregăti o apărare potrivită învinuirii noi necunoscute, mai mult ca atât acesta în general ar putea pleda nevinovat.

Un exemplu elocvent în acest caz este cauza Adrian Constantin vs. România din 12.04.2011 [2]. În speță, prin rechizitoriu reclamantul era acuzat de comiterea intenționată a unui abuz în serviciu, fapt nerecunoscut de tribunal, acesta achitându-l, soluția fiind menținută de instanța apel. Ulterior instanța de recurs a schimbat încadrarea juridică a faptelor de care reclamantul era acuzat, și l-a condamnat pentru neglijență în serviciu, infracțiune mai ușoară. Analizând cauza, CEDO a reamintit că echitatea unei proceduri se apreciază în raport cu ansamblu acesteia. Dispoziția art. 6 par. 3 exprimă necesitatea acordării unei atenții deosebite notificării „acuzației”. Curtea nu a contestat dreptul Curții Supreme de Justiție de a schimba încadrarea juridică a acuzației. Totuși ea a observat că acest drept era însoțit de garanții procedurale în favoarea inculpatului. În fapt, conform dreptului intern, instanța care consideră că încadrarea juridică dată faptelor prin actul de trimitere în judecată trebuie modificată urmează să solicite părților să își prezinte observații cu privire la acest subiect și să transmită inculpatului faptul că are dreptul de a solicita examinarea cauzei la sfârșitul ședinței sau amânarea ședinței pentru a-și putea pregăti apărarea.

Analizînd speţa în cauză prin prisma respectării dreptului persoanei la un proces echitabil, constatăm că, echitatea procesului nu poate fi restabilită dacă reîncadrarea juridică dată faptei se efectuează de către cea mai înaltă instanță în grad și în ultimă instanţă, or, în instanța superioară națională pot fi apreciate doar probleme de drept, iar hotărârea acesteia nu este susceptibilă de atac, fiind declarată definitivă și irevocabilă. Astfel, instanța de recurs are sarcina să fie cea mai prudentă în partea ce ține de reîncadrarea faptelor, or echitatea procesului nu va putea fi restabilită în alt mod, astfel fiindu-i lezat dreptul inculpatului la apărare în mod concret, efectiv și în timp util.

Învinuirea, formulată în ordonanța de punere sub învinuire poate fi modificată atât în faza de urmărire penală, cât și în cadrul fazelor judiciare. Legea procesual penală se conduce de principiul variabilității învinuirii, stabilind cerințe și limite dure în privința modificării învinuirii și o ordine procesuală strict reglementată în acest sens. Dacă la faza urmăririi penale legea oferă posibilitatea oricărei modificări a învinuirii cu respectarea ordinii procesuale corespunzătoare, apoi în cadrul fazelor judiciare, și în special la examinarea cauzei penale în instanța de fond, modificarea învinuirii este admisă doar în anumite limite și cu respectarea condițiilor prevăzute expres de lege. [7, p.119]

Examinarea în judecată doar a învinuirii care a fost prezentată învinuitului în ordinea prevăzută de lege reprezintă o cerință importantă stabilită de legea procesual-penală pentru ședințele de judecată. Condiția generală a limitelor judecării cauzelor penale în raport cu conținutul acuzării admite modificarea ei doar în strictă conformitate cu legea.

În rândul oamenilor de știință domină diverse opinii în privința noțiunii de „modificare a învinuirii”. Cercetătorul F. Fatcullin prin modificarea învinuirii în sens material recunoaște „operarea modificărilor în textul acesteia de către persoanele oficiale, care influențează asupra esenței, volumului și caracterului învinuirii, din care considerent este necesară respectarea ordinii procesuale stabilite de lege”. [15, p.42]

Autorul T. Dobrovoliscaia consideră că învinuirea este modificată atunci când schimbările sunt operate în raport cu în conținutul faptic sau juridic al învinuirii anterioare, aceste schimbări fiind reflectate într-un document procesual-penal corespunzător. [8, p.26]

Cercetătorul S. Macarov subînțelege prin modificarea învinuirii în ședința de judecată „schimbarea volumului, conținutului și formulării învinuirii și aducerea lor în conformitate cu circumstanțele și cerințele stabilite pentru examinarea probelor în ședința de judecată” [11, p.119]. T. Dobrovoliscaia și E. Bravilova sunt de părerea că prin modificarea învinuirii se subînțelege operarea rectificărilor, de către persoanele competente, care se reflectă asupra esenței, volumului și caracterului acuzării, în condițiile respectării regulilor procesuale. De asemenea, în opinia lor, inadmisibilitatea agravării poziției învinuitului reprezintă o garanție juridico penală, iar inadmisibilitatea încălcării dreptului la apărare este o garanție procesual-penală a inculpatului. Fiind categorii juridice diferite, ele se pot intersecta, însă nu sunt identice. Agravarea

situației învinuitului, declară acestea, pe bună dreptate, are loc în cazurile în care prin modificarea circumstanțelor faptice, a formulării juridice și a calificării infracțiunii survin consecințe juridico-penale mai nefavorabile pentru inculpat în raport cu învinuirea adusă inițial. [9, p.84]

Această poziție, deși cu unele precizări, aste acceptată de autorul A. Mihailov, care, prin modificarea învinuirii, înțelege „operarea de corectări în învinuire de către persoanele competente, în ordinea stabilită de lege, care se reflectă asupra esenței și/sau volumul acuzării” [13, p.75]. Cercetărorul M. Hohreacov, susținând aceste păreri, vine și el cu anumite corectări și precizări. Or, în viziunea lui, prin modificarea învinuirii înțelegem operarea rectificărilor de către persoanele competente, în ordinea prevăzută de legea procesual-penală, care se regăsesc în esența și/sau volumul acuzării, atrăgând modificarea încadrării juridice și alte consecințe pentru inculpat. [17, p.109]

Pentru modificarea învinuirii este necesară respectarea condițiilor care impun cerințe juridico-penale și de drept procesual-penal în privința acuzării noi. Aceste condiții stabilesc că acțiunile inculpatului, calificate conform unei norme penale noi: a) să fi fost anterior imputate; b) nu conțin semnele unei infracțiuni mai grave; c) nu se deosebesc substanțial, în baza circumstanțelor faptice, de învinuirea reflectată în dosarul remis instanței de judecată; d) modificarea învinuirii nu înrăutățește poziția inculpatului și nu încalcă dreptul lui la apărare; e) acuzatorul nu a renunțat la învinuire în cadrul ședinței preliminare. [17, p.109-110]

Potrivit prevederilor pct. 23) din Hotărîrea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 5 din 19.06.2006 „Cu privire la sentinţa judecătorească”, în cazul în care apare necesitatea de a reîncadra juridic fapta, pentru săvîrşirea căreia inculpatul nu a fost pus sub învinuire, instanţa trebuie să ţină cont că o astfel de modificare a încadrării juridice este posibilă numai cînd acţiunile inculpatului, ce urmează a fi încadrate în baza altei legi, i-au fost imputate, nu conţin semnele unei infracţiuni mai grave şi învinuirea pentru acestea nu se deosebeşte în mare măsură după circumstanţele reale ale cauzei de învinuirea înaintată definitiv, susţinută de procuror în cadrul judecării cauzei, iar modificarea învinuirii nu înrăutăţeşte situaţia inculpatului şi nu afectează dreptul lui la apărare. În astfel de cazuri, instanţele vor ţine cont de faptul că învinuirea se consideră mai gravă în cazul cînd se aplică o altă normă de lege (articol, alineat, literă), sancţiunea căreia prevede o pedeapsă mai severă; în învinuire se introduc fapte şi episoade adăugătoare, care nu au fost puse la baza învinuirii inculpatului iniţial, semne calificative, circumstanţe agravante, care atrag după sine modificarea încadrării în baza unei norme ce prevede o pedeapsă mai severă sau majorează volumul învinuirii, deşi nu modifică estimaţia juridică a celor săvîrşite. [3]

Mulți autori susțin că nu este posibilă identificarea unei liste exhaustive și precise a modificărilor, care ar putea fi recunoscute de către instanță ca substanțiale în toate cazurile sau în anumite situații în parte. Astfel, Gh. Reznic menționează că „pe de o parte nu putem considera ca substanțiale doar acele modificări a circumstanțelor faptice care sunt legate de recalificarea infracțiunii. De asemenea, nu putem fi de acord categoric cu faptul că învinuirea se va deosebi de fiecare dată substanțial de cea inițială, în cazul în care suferă schimbări forma de vinovăție, locul, timpul, modul sau motivele comiterii infracțiunii. În legătură cu acest fapt, gradul de modificare a învinuirii trebuie determinat de instanța de judecată, reieșind din circumstanțele faptice ale cauzei penale. [14, p.24]

O altă condiție obligatorie referitoare la modificarea învinuirii ține de asigurarea dreptului la apărare al inculpatului. Prin modificarea învinuirii care atrage după sine încălcarea dreptului învinuitului la apărare se are în vedere situația în care „învinuirea modificată înregistrează o deosebire substanțială a noii învinuiri în latura circumstanțelor faptice în comparație cea inițială, indiferent de gravitatea ei, când, în locul unor fapte incriminate inițial sunt invocate altele, când infracțiunea este recalificată în temeiul unei norme penale care prevede răspunderea pentru o altă faptă, inclusiv și atunci când ea este și mai puțin gravă” [10, p.36]. De exemplu, poate fi vorba despre apariția unor noi circumstanțe faptice care, deși nu agravează situația inculpatului, totuși necesită investigații și timp pentru pregătirea apărării inculpatului în condițiile și ordinea prevăzute de legea procesual-penală.

În instanța de judecată, învinuirea poate fi modificată de acuzatorul de stat, care reprezintă învinuirea din numele statului în cauzele penale în instanța de judecată. El este un participant independent, care acționează în baza propriei convingeri, bazate pe circumstanțele cauzei. Nimeni nu este în drept să influențeze opinia acuzatorului de stat în privința învinuirii susținute. Dacă, însă, în opinia procurorului ierarhic superior, acuzatorul care participă, la indicația sa, în calitate de acuzator de stat nu-și exercită corespunzător obligațiile de serviciu sau dacă opiniile lor sunt divergente, procurorul ierarhic superior îl poate înlocui, dar nicidecum nu îi poate ordona să acționeze contrar propriei convingeri.

Legea procesual-penală fixează condițiile modificării învinuirii în instanța de fond de către acuzatorul de stat. Acesta poate modifica acuzarea în sensul atenuării prin: 1) excluderea din calificarea juridică a faptei a semnelor infracțiunii care agravează pedeapsa; 2) excluderea din învinuire a referirii la o anumită normă de drept penal, a cărei încălcare era imputată în rechizitoriu sau în ordonanța de punere sub învinuire, dacă fapta incriminată inculpatului este prevăzută de o altă normă penală; 3) recalificarea faptei în conformitate cu prevederile legii penale care prevede o pedeapsă mai blândă.

În literatura de specialitate se discută întrebarea privind necesitatea perfectării modificării învinuirii în instanța de judecată printr-o ordonanță emisă în acest sens [12, p.43]. Or, susținem poziția autoarei E. Bravilova care susține că „această procedură de modificare a învinuirii nu doar că nu necesită cheltuieli în plus și nu tergiversează examinarea cauzelor, ci este una rațională, deoarece modificarea învinuirii de către acuzator trebuie realizată cu respectarea condițiilor legale care nu admit agravarea situației inculpatului și încălcarea dreptului acestuia la apărare”. [7, p.123]

De asemenea, în afară de interesul inculpatului, trebuie să se țină cont pe deplin și de interesele justiției și ale părții vătămate și nu doar în cazurile când este vorba despre necesitatea modificării acuzării în sensul agravării, dar și în situația când avem în vedere modificarea învinuirii de către procuror în instanța de fond în sensul atenuării. Totodată, la momentul de față, luarea hotărârii de modificare a învinuirii de către acuzator nu este condiționată de necesitatea luării în calcul a opiniei părții vătămate. Unii cercetători susțin că „acceptarea de către instanță a propunerii procurorului privind modificarea învinuirii în sensul atenuării nu trebuie limitată de o asemenea condiție cum este acordul părții vătămate privind încetarea procesului, deoarece ar fi incorect să condiționăm urmărirea în cazurile de acuzare publică de prezența voinței persoanei particulare în acest sens” [18, p.50]. Alții sunt de părerea că „partea vătămată, nefiind de acord cu aprecierea juridică a faptei comise de învinuit, trebuie să aibă dreptul de a contesta sentința. Totodată, ea nu are dreptul de a susține acuzarea inițială în cauzele de acuzare publică în locul procurorului”. [16, p.177]

În fine, susținem că interpretarea corectă a sensului și conținutului cerințelor inadmisibilității agravării situației inculpatului și încălcării dreptului acestuia la apărare a căpătat o importanță deosebită în ultima perioadă de timp în special, din considerentul că legea procesual-penală a renunțat la instituția restituirii cauzelor penale către procuror ca necesitate a modificării învinuirii. Aceasta a lăsat loc pentru interpretări extensive din partea practicienilor și a oamenilor de știință în materia posibilității (sau imposibilității) modificării învinuirii în afara judecării cauzelor penale, referitor la limitele acestor modificări și la lărgirea sau îngustarea nejustificată a lor. [6, p.310]

Concluzii

În temeiul celor relatate *supra*, conchidem că, atât timp cât tragerea la răspundere penală se realizează în acord cu anumite articole din legea procesual penală și în baza articolelor concrete din legea materială, procurorul și instanța de judecată, cât și ceilalți participanți la proces, trebuie să cunoască despre instituția modificării învinuirii în sensul neagravării situației inculpatului în instanța de judecată, pentru a condamna sau achita persoana ulterior, pe măsura vinovăției sale. Articolul 325 alin. (2) Cod de procedură penală, rămâne o armă în mâinile părților și se impune în mod imperios să fie aplicată atunci când circumstanțele cauzei o cer.

Modificarea învinuirii în sensul neagravării situației iculpatului urmează a avea loc ori de câte ori, în cursul judecății, se ajunge la concluzia că încadrarea juridică dată faptei prin rechizitoriu nu este corectă, instanța având obligația de a face o corectă aplicare a legii penale substanțiale.

Așa, întrucât, încadrarea juridică a faptei, constituie stabilirea temeiului juridic al răspunderii penale și, totodată, a felului și a limitelor pedepsei aplicabile. Având în vedere consecințele pe care le poate avea schimbarea încadrării juridice, din conținutul dispozițiilor de la art.325 CPP se impune constatarea că, în fața primei instanțe schimbarea nu poate avea loc decât în anumite condiții a căror îndeplinire constituie o garanție atât a dreptului la apărare a inculpatului, cât și a soluționării corecte a cauzei.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

2. Cauza Adrian Constantin vs. România din 12.04.2011. http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2011/11/cauza-adrian-constantin-c-romaniei-dreptul-de-a-fi-informat-asupra-acuzatiei-in-materie-penala-implica-nu-numai-faptele-materiale-ci-si-calificarea-juridica, (accesat 20.05.2022)
3. Hotărîrea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 5 din 19.06.2006 „Cu privire la sentinţa judecătorească”, http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=152, (accesat 19.05.2022)
4. Dolea Igor, Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ). 1160 p.
5. Neagu I., Damaschin I. Tratat de procedură penală. Partea specială. Editura Universul Juridic, București, 2015. 757 p.
6. Безлепкин Б. Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ. М., 2002, 832 p.
7. Бравилова Е. А. Пределы судебного разбирательства. Диссертация кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2004. 238 p.
8. Добровольская Т. Н. Изменение обвинения в судебных стадиях советского уголовного процесса. М., 1977. 112 p.
9. Добровольская Т. Н., Бравилова Е. А. Недопустимость нарушение права на защиту как условие изменения обвинения в суде. // Правовая защита частных и публичных интересов. Материалы Общероссийской межвузовой научно-практической конференции (22-23 января, 2003 года). Челябинск, 2003.
10. Загорский Г. И. Актуальные проблемы судебного разбирательства по уголовным делам: учебно-практическое пособие. Изд. ПРОСПЕКТ. М., 2021. 360 p.
11. Макаров С. Изменение квалификации преступлений в судебном разбирательстве. // Уголовное право, №2/2003. 168 p.
12. Мешков М. В. Общие условия судебного разбирательства. Уголовный процесс: Сборник учебных пособий. Особенная часть. Выпуск 3. М., 2003.
13. Михайлов А. А. Изменение прокурором обвинения и отказ прокурора от обвинения в суде первой инстанции. Диссертация кандидата юридических наук. Томск, 2008. 266 p.
14. Резник Г. Изменение обвинения в приговоре. // Советская Юстиция, №22/1970.
15. Фаткуллин Ф. Н. Изменение обвинения. Москва, 1971. 164 p.
16. Харчикова В. Ш. Формирование обвинения в уголовном процессе России. Диссертация кандидата юридических наук. Кемерово, 2004. 207 p.
17. Хохряков М. А. Пределы судебного разбирательства уголовных дел в суде первой инстанции: законодательство, теория, практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2013. 233 p.
18. Холоденко В. Учет мнения потерпевшего и его представителя при изменении обвинения прокурором в стадии судебного разбирательства. В: Российская Юстиция, №3/2002.